

Dokumentation från webbinarium om det generella biotopskyddet

Här finns skriftligt underlag till respektive bild i den powerpoint-presentation som visades under webbinariet om några aktuella frågor om det generella biotopskyddet.

Förutom information om aktuella frågor från Naturvårdsverket redovisas svar på de frågor som länsstyrelserna hade skickat in innan webbinariet, samt på de frågor som ställdes i webbchatten, men som inte besvarades under webbinariet. Svaren på dessa frågor finns vid den bild frågan hör till.

Information till de powerpoint-bilder som visades under webinariet

Nedan redovisas den information som gavs till respektive bild (1-44 i *Webbinarium Biotopskydd PP 20150924*), samt svar på de frågor i webbchatten som inte besvarades under webinariet.

Bild 1: Välkommen

Bild 2: Inledning

Bild 3: Program

Bild 4: Information från Naturvårdsverket

Under presentationen hänvisar vi ofta till Naturvårdsverkets vägledningsdokument om tillämpning av biotopskyddsbestämmelserna. Syftet med vår vägledning är att underlätta tillämpningen av biotopskyddsbestämmelserna så att den blir mer enhetlig, till exempel vid prövning av dispensansökningar. Vägledningen ska vara tydlig och entydig ur så många aspekter som möjligt, men kan inte täcka alla de skilda situationer och problem som kan uppstå vid tillämpningen av bestämmelserna. Det är därför svårt att ge vägledning i alla frågor som kan uppkomma. Länsstyrelserna är självständiga myndigheter som ska göra sina egna bedömningar i olika frågor och fatta beslut efter förhållandena och omständigheterna i det enskilda fallet. Förhoppningen är att Naturvårdsverkets vägledning ska vara till hjälp vid dessa bedömningar.

Vid handläggning av ärenden behöver alltid en bedömning ske i varje enskilt fall utifrån de specifika förutsättningar och förhållanden som råder i ett berört område, men även under beaktande av såväl ett lokalt som nationellt perspektiv.

Naturvårdsverkets vägledning är inte juridiskt bindande eller rättsligt avgörande. Vi kan inte ge vägledning i ett enskilt fall eftersom vi då vid ett eventuellt överklagande av ett beslut blir bundna av det som kan ha sagts tidigare i ärendet.

Domar från Mark - och miljööverdomstolen är styrande i liknande ärenden, och det är därför viktigt att försöka få fram praxis genom att överklaga beslut när det är befogat. Naturvårdsverket har små resurser för att överklaga och vi måste därför välja ut fall som vi bedömer kan få ett prejudicerande värde. Vi kan inte överklaga alla beslut som vi kan ha vissa invändningar mot, utan måste prioritera. Då kan vi istället välja att diskutera beslutet med den berörda länsstyrelsen. Det är bra om även länsstyrelserna överklagar till högre instanser för att få fram praxis.

Bild 5: Var finns vägledning om biotopskyddsområden?

Det finns ett omfattande vägledningsmaterial på Naturvårdsverkets webbplats naturvardsverket.se.

Som handläggare går man in på naturvardsverket.se och klickar på *Stöd i miljöarbetet - Vägledning och lagar*. Under *Vägledning* klickar man först på *Skyddade områden*, och sedan på *Biotopskyddsområden*

(<http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddade-omraden/Biotopskyddsomraden/>).

Läs gärna igenom den vägledning som finns där. Det kan vara bra att titta i den igen om ni stöter på ett problem i ett enskilt ärende.

På webbsidan Biotopskyddsområden hittar man bland annat Handbok 2012:1 Biotopskyddsområden som gavs ut 2012. Handboken kan laddas ner eller beställas tryckt.

Man kan även hitta information om biotopskyddsområden under rubriken *Vår natur*. Där klickar man först på *Skyddad natur*, och sedan på *Biotopskyddsområden*. Här finns information som är anpassad för allmänheten och markägare, men det går också att från denna sida komma vidare till vägledningen för handläggare på till exempel länsstyrelser.

Bild 6: Handbok 2012:1 Biotopskyddsområden

I handboken finns vägledning om bland annat vad biotopskyddet innebär, hur man kan bilda ett biotopskyddsområde i det enskilda fallet, skötsel av biotopskyddsområden, samt prövning av en dispensansökan. Där finns också exempel på utformning av dispensbeslut, exempel på villkor i ett beslut, och sammanställning av vägledande domar. Här kan man få vägledning för många av de frågor som kan dyka upp vid tillämpning av biotopskyddsbestämmelserna.

Bild 7: Sju vägledningar om generellt skyddade biotoper

På webbsidan om biotopskyddsområden finns beskrivningar och vägledning om de *sju biotoptyper* som är generellt skyddade i hela landet. Det är pdf-filer som går att ladda ner.

Ett viktigt avsnitt i dessa vägledningar är *Kännetecken och avgränsning av biotopen*, där vi har försökt att ge så mycket vägledning som möjligt för att underlätta bedömningen av om en viss biotop omfattas av biotopskydd eller inte. Andra viktiga avsnitt är *Verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen* som ger exempel på just vad som kan skada en biotop, samt *Skötsel och andra bevarandeåtgärder*.

Bild 8: 16 vägledningar om biotoper som får skyddas i det enskilda fallet av länsstyrelser och kommuner

På webbsidan finns också beskrivningar och vägledning om de *16 biotoptyper* som får skyddas i det enskilda fallet av en länsstyrelse eller kommun.

Om man vill ha vägledning om de *19 biotoptyper* som Skogsstyrelsen och kommuner kan skydda i det enskilda fallet får man besöka Skogsstyrelsens webbplats.

Bild 9: Tillämpning av 7 kap 11 b § miljöbalken - Vägledning för prövning av en ansökan om dispens för en åtgärd som underlättar för jordbruket

Här finns en vägledning för prövning av en ansökan om dispens för en åtgärd som underlättar för jordbruket, det vill säga 7 kap. 11 b § miljöbalken, som trädde i kraft den 1 september 2014.

Denna vägledning behandlar enbart den nya bestämmelsen och utgör ett komplement till de övriga vägledningarna.

I vägledningen finns förslag på arbetsgång vid prövning av en dispensansökan, Vad en ansökan bör innehålla, Vad man bör tänka på vid bedömning av om en åtgärd behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, det vill säga om den första punkten i bestämmelsen är uppfylld, samt hur man kan gå tillväga för att bedöma om biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses - det vill säga om bestämmelsens andra punkt är uppfylld.

Svar på chattfråga om uppföljning:

Naturvårdsverket planerar att göra en uppföljning under 2016 av antalet dispensansökningar enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken, bland annat med avseende på vilka typer av biotoper som berörs, samt om dispens har medgetts eller inte.

Bild 10: Biotopskyddsområden - Sammanfattande information

På webbsidan om biotopskyddsområden finns också en powerpoint-presentation med sammanfattande information om vad biotopskyddsbestämmelserna innebär, och om de olika biotoptyper som omfattas av bestämmelserna. Det är tänkt att denna ska kunna användas av länsstyrelser som information till kommuner och verksamhetsutövare med flera, och av kommuner som information till verksamhetsutövare och fastighetsägare med flera

Bild 11: Standard för skyddande av träd vid byggnation (Johan Östberg & Örjan Stål)

Johan Östberg & Örjan Stål på SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning har gett ut rapport 2015:15 *Standard för skyddande av träd vid byggnation*. Den kan beställas på SLU:s webbplats.

Bild 12: Fria eller fälla, En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer

Rapporten *Fria eller fälla - En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer* gavs ut 2014 efter ett treårigt samarbetsprojekt mellan Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Trafikverket, Länsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer och Föreningen Sveriges stadsträdgårdsmästare.

Syftet med vägledningen är att förebygga konflikter kring träd, synliggöra alla värden, förespråka lösningar som gynnar flera värden, förespråka samarbete och dialog, presentera en modell för att avgöra vilka värden som bör ges företräde i det enskilda fallet, samt ge stöd vid handläggning av ärenden.

Vägledningen kan laddas ned från Riksantikvarieämbetets webbplats raa.se (www.raa.se/fria-eller-falla). Vägledningen finns även att köpa via nätbokhandel såsom Adlibris och Bokus, samt från Svensk byggtjänst.

Bild 13: Kommande samverkansyta för nätverk om biotopskyddsfrågor

Naturvårdsverket driver projektet *Digital samverkan* som planeras vara färdigt i april 2016. Projektet ska skapa samverkansplatser på Naturvårdsverkets webbplats för verket och dem man samverkar med, till exempel länsstyrelserna. Man kommer att ta fram fyra huvudområden för samverkan: nätverk, projekt, rapporter och möten.

I projektet kommer vi att skapa en nätverksyta för kommunikation, information och vägledning om biotopskyddsområden. I första hand för de generellt skyddade områdena, men troligen även för de som kan beslutas i det enskilda fallet.

Nätverksytan är tänkt att bli en digital samverkansyta med sociala funktioner för i första hand länsstyrelsens naturvårdshandläggare som arbetar med biotopskyddsfrågor. Man ska kunna kommunicera med varandra och oss på Naturvårdsverket. Syftet är att man ska kunna dela dokument, göra inlägg, ge tips, ställa frågor och svara på varandras inlägg och frågor så att det byggs upp en kunskapsbank om biotopskyddsområden. Där ska också gå att hitta i princip all tillgänglig information om biotopskyddsområden, till exempel NV:s vägledningar. Naturvårdsverket ska fungera som moderator och kvalitetssäkrare av innehållet och det som skrivs på webbplatsen.

Svar på chattfråga om det kommer att finnas aviseringsfunktion:

Ja, det kommer att finnas en aviseringsfunktion för nätverksytan.

Svar på chattfråga om sammanställning av relevanta domar:

Naturvårdsverket har gett en juridisk konsult i uppdrag att sammanställa alla domar som rör biotopskyddade alléer. Denna sammanställning kommer att finnas tillgänglig på bland annat den kommande nätverksytan. Andra relevanta domar planeras också tillgängliggöras där.

Bild 14: Kommande beräkningsverktyg för dispensprövning enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken

Som har nämnts tidigare har Naturvårdsverket tagit fram en vägledning för prövning enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken. För att underlätta prövningen enligt denna bestämmelse har Jordbruksverket gett i uppdrag till Hushållningssällskapet att ta fram ett beräkningsverktyg. Naturvårdsverket och handläggare på länsstyrelserna i

Kalmar, Västmanland och Västra Götaland har deltagit i referensgruppen och som testpiloter under arbetet.

Beräkningsverktyget behandlar både den första och andra punkten i 11 b §. Efter ett inledande gallringssteg görs först en företagsekonomisk kalkyl, det vill säga första punkten i 11 b § som handlar om ifall åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark. Sedan görs en samhällsekonomisk kalkyl, det vill säga andra punkten i 11 b § som handlar om ifall biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses.

Den samhällsekonomiska kalkylen bygger på biotopernas biologiska värde, det vill säga vad samhället kan tänka sig att betala för att få behålla biotopen. Priserna följer av värderingsstudier med tre olika prisnivåer för varje biotoptyp. Länsstyrelsen har att bedöma om biotopen under prövning har ”normalt bevarandevärde”, är ”mindre värdefull” eller ”särskilt värdefull”. I bedömningen kan länsstyrelsen väga in alla relevanta aspekter inkl. biotopens relativa landskapsekologiska betydelse. Det är de biologiska värdena som räknas, en bred mur behöver alltså i detta avseende inte ha högre värde än en smal mur.

Det är viktigt att användningen av verktyget sker i internt samarbete mellan naturvårds- och lantbruksenheterna på länsstyrelserna. Kunskaper om lantbruk inklusive lantbruksekonomi krävs för att förstå verktygets företagsekonomiska del. Den kompetensen brukar finnas bland personal som handlägger till exempel investeringsstöd. För att enkelt tanka in data i verktyget behöver handläggarna även tillgång till SAM-internet.

När beräkningsverktyget är klart under senhösten planeras någon form av utbildning. Fram till att verktyget är tillgängligt finns det utförlig vägledning att tillgå i Naturvårdsverkets vägledningsdokument om 11 b §.

Bild 15-17: Synpunkter på innehåll i dispensbeslut

Naturvårdsverket granskar de dispensbeslut som länsstyrelserna skickar in till Naturvårdsverket för att bedöma om det finns skäl att överklaga, eller om vår vägledning behöver förbättras. Vid vår granskning av besluten har vi noterat sådant vi har vissa synpunkter på.

Det saknas ibland redogörelse för vilket *särskilt skäl* som beslutet om att medge dispens bygger på. Eftersom förekomst av ett särskilt skäl är grunden för att dispens ska kunna medges är det svårt att bedöma ett ärende där detta inte framgår.

För att ett beslut ska vara rättssäkert, och för att underlätta bedömningen av en dispens är det således viktigt att tydligt ange vilket det särskilda skälet är.

Det behöver också motiveras varför det bedöms finnas ett särskilt skäl.

Om sökanden inte har angett något särskilt skäl - eller om länsstyrelsen inte anser att det skäl som sökanden uppgett är tungt nog - bör inte länsstyrelsen uppfinna ett

skäl åt sökanden. Man bör istället kommunicera med sökanden om bristerna i ansökan.

Om det finns särskilda skäl för dispens får dispensen enligt 16 kap. 9 § miljöbalken förenas med skyldighet att bland annat utföra särskilda åtgärder för att *kompensera* det intrång i allmänna intressen som en åtgärd medför. Kompensationsåtgärderna bör kompensera för förlust av naturvärden där det inte går att förhindra skadan med hjälp av villkor. Exempel kan vara att en motsvarande biotop nyskapas eller restaureras. Kompensationsåtgärderna bör vara motiverade i beslutet.

Möjlighet eller erbjudande om att utföra kompensationsåtgärder bör enligt Naturvårdsverkets mening inte vägas in i dispensprövningen och påverka bedömningen av om en dispens kan medges eller inte. Om det inte finns något särskilt skäl för att bevilja dispens bör prövningsmyndigheten inte ta hänsyn till en föreslagen kompensationsåtgärd och medge dispens. Kompensationsåtgärder bör således inte anges som ett särskilt skäl.

Villkor för en dispens bör normalt anges. Annars kan det bli svårt att utöva tillsyn och att kräva att åtgärderna genomförs. Villkor bör användas för att begränsa eller förhindra skada. Förslag på villkor i ett dispensbeslut finns i bilaga 5, sidan 167 i handboken Biotopskyddsområden.

- Det bör tydligt framgå att ett beslut om dispens är förenat med villkor. Åtgärder som beskrivs under beskrivning av ärendet eller i motiveringen är sökanden inte bunden av att genomföra.
- För att det ska vara tydligt för sökanden vad som förväntas av dem och möjligt att utöva tillsyn över att beslutet följts korrekt är det viktigt att det är tydligt vad villkoren innebär.
- Ett återplanteringsvillkor bör vara formulerat så att det är enkelt att tillsyna.
- Alla villkor bör vara motiverade i beslutet.
- Krav på kompensationsåtgärder bör utformas som ett villkor.

En översiktskarta över fastigheten och detaljkarta med objektet markerat bör bifogas. Foton är ofta bra att ha med. De som granskar besluten på Naturvårdsverket får ibland själva försöka leta fram kartor över den fastighet som en dispens berör.

Man bör inte glömma att överväga alternativet att ge delvis avslag, det vill säga möjligheten att ge dispens för att ta bort eller flytta en del av till exempel en stenmur istället för hela stenmuren. Eller bara någon istället för alla biotoper som dispens har sökts för. Det kan vara ett alternativ som innebär mindre skada på biotopskyddets syfte samtidigt som det ger tillräckligt stor nytta för sökanden.

Om man överväger delavslag eller alternativa lösningar bör kommunikation ske med sökanden.

Det finns vägledning i handboken Biotopskyddsområden för alla de punkter som har tagits upp här.

Bild 18-20: Kräver skötselåtgärder dispens?

Dispens krävs inte för skötsel som inte skadar naturmiljön

Det beror på typen av åtgärd, och hur omfattande den är, om den är att anse som en skötselåtgärd, eller om den skadar naturmiljön.

Nedtagning av ett enskilda träd kräver normalt dispens

Varje enskilt träd och dess tillhörande rotmiljö är en del av naturmiljön. Avverkning av ett enda träd kan få stora konsekvenser (beroende på dess struktur och invånare). Avverkning av ett mycket ungt träd som inte har etablerat sig, och att därefter ersätta det med ett nytt träd kan i vissa fall anses som en skötselåtgärd, och kanske inte är att anses som en skada. Om ett träd inte återplanteras kan det vara en skada på naturmiljön då biotopen minskar i omfattning och dess långsiktiga fortlevnad påverkas negativt.

Avverkning av en hel allé kräver dispens

I domen ifrån Mark- och miljödomstolen (Växjö tingsrätt), mål nr M 3773-12 instämmer domstolen i "länsstyrelsens bedömning att träden, såsom de ser ut idag, kan utgöra en säkerhetsrisk. En så ingripande åtgärd som [en hel-] avverkning skulle dock, enligt domstolens mening, strida mot biotopskyddets syfte. Då träden hyser biologiska värden kan inte länsstyrelsens beslut anses gå längre än vad som krävs för att syftet med biotopskyddet ska tillgodoses."

Miljödomstolen i Vänersborg fastslog 2006-11-23, mål nr 1615-06 att "biotopskyddsbestämmelserna innebär ett förbud att avverka alléer. Utbyte av träd skall göras på ett sådant sätt att alléns karaktär inte skadas. Åtgärder får inte heller vidtas så att biotopen inte längre omfattas av skyddet, till exempel genom att merparten av träden avverkas så att allén inte längre till huvudsaklig del utgörs av vuxna träd. För att allén skall fortleva måste således träden successivt bytas ut. Vid en avverkning av samtliga träd omfattas allén inte längre av biotopskyddet. Något krav på återplanering kan därmed inte ställas."

Ovanstående inställning har dock delvis ändrats i och med den nya domen ifrån Dalarna (MÖD M 956-15). I denna sägs att även om det bara fanns två alléträd kvar så omfattas allén av det generella biotopskyddet i och med att de villkorade nyplanterade träden även kommer att omfattas av biotopskyddet.

Kontinuerlig hamling, borttagande av enskilda döda grenar och mindre beskärningar skadar normalt inte naturmiljön

Återkommande hamling är en skötselåtgärd som inte kräver dispens. Restaureringshamling kan däremot i vissa fall kräva dispens om åtgärden börjar närma sig toppkapning.

Risk för skada bör ses långsiktigt och kumulativt. Till exempel så kanske inte borttagning av enstaka döda grenar kan anses som en skada, men att ta bort alla döda grenar i hela allén kan skada naturmiljön.

Beskärning av enstaka grenar kräver inte dispens. Att avlägsna alla torra/döda grenar ifrån träd är ofta en gravt oproportionerlig kostnad i jämförelse med den risk för skada de utgör. Därtill är bevarande av död ved i trädens krona viktig för den biologiska mångfalden. Att systematiskt avlägsna alla döda grenar i en allé tar bort ett mycket viktigt substrat för bland annat svampar och insekter samt att döda små grenar är viktigt bomaterial för fåglar.

Det kan finnas särskilt skäl att avlägsna de grenar som utgör en uppenbar och signifikant risk för skada för person eller egendom.

Toppkapning/stympning ingår normalt inte i skötselbegreppet och kräver normalt dispens

Toppkapning/stympning är inte att anses som en skötselåtgärd, utan snarare att omvandla trädet till en högstubbe med en viss möjlighet till att återskapa en krona. Toppkapning förkortar trädets livslängd, samt riskerar att förhöja risken för grenbrott och stambrott.

Toppkapning/stympning bör enligt Naturvårdsverkets mening anses som en skada och kräver därmed dispens.

Bild 21: Några aktuella domar/överklaganden/yttranden

I bild 22-26 redogörs för några aktuella domar, överklaganden och yttranden.

Bild 22: Mark- och miljööverdomstolen har meddelat en prejudicerande dom om att biotopskyddet ska fortsätta gälla efter nyplantering

Mark- och miljööverdomstolen mål nr M 956-15.

Mark- och miljööverdomstolen har nyligen meddelat en prejudicerande dom om att biotopskyddet ska fortsätta gälla efter nyplantering.

Målet handlar om att en kommun har ansökt om att få ta ner 12 av 13 träd i en allé som omfattas av det generella biotopskyddet. Länsstyrelsen beviljade dispens för avverkning av elva träd. Länsstyrelsen förenade sitt beslut med krav på återplantering av de nedtagna träden.

Kommunen överklagade länsstyrelsens beslut och yrkade att dispens även skulle ges för det tolfte trädet.

Mark- och miljödomstolen angav i sina domskäl att eftersom endast två träd i den ursprungliga allén återstod efter dispensen, finns inte längre någon allé när de elva träden har fällts. Biotopskyddet gäller därför inte längre. Att elva träd skulle ersättas föranledde enligt domstolen inte någon annan bedömning eftersom träd i en allé till övervägande del ska utgöras av vuxna träd.

Mark- och miljööverdomstolen angav i domskälen att ett krav enligt 16 kap. 9 § miljöbalken på återplantering av nedtagna alléträd enligt domstolens mening måste innebära att de alléträd som nyplanteras omfattas av samma biotopskydd som de alléträd de ersätter. Även om inte en övervägande del av träden är vuxna efter nyplanteringen.

Naturvårdsverket anser att Länsstyrelsen i så stor utsträckning som möjligt när det är lämpligt bör förena beslut om dispens för nedtagning av träd med krav enligt 16 kap. 9 § miljöbalken om återplantering. Kraven bör anges som villkor. På så sätt kan biotopskyddet fortsätta att gälla för en allé även om träden inte till övervägande del är vuxna.

Genom länsstyrelsens överklagande har den osäkerhet som tidigare har funnits kring om biotopskyddet fortsätter att gälla i alléer där inte en övervägande del av träden är vuxna efter återplantering minskat. Domen bekräftar Naturvårdsverkets tolkning i handboken Biotopskyddsområden.

Genom att överklaga kan vi få fram viktig praxis och på så sätt bidra till att tillämpningen av lagstiftningen blir likartad i landet.

Bild 23: Mark- och miljööverdomstolen har meddelat en prejudicerande dom om att träd ingår i en allé även om en rondell delar av allén

Mark- och miljööverdomstolen mål nr M 11020-14.

Länsstyrelsen förelade en kommun om återplantering av två ekar som hade fällts utan biotopskyddsdispens.

Kommunen överklagade och Mark- och miljödomstolen upphävde föreläggandet.

Mark- och miljööverdomstolen menade att den rondell som separerat de två trädraderna inte var tillräckligt för att biotopskyddet skulle upphävas för den kortare raden, i synnerhet inte då rondellen tillkommit efter ekarnas plantering. Alléns karaktär – såsom antalet träd och ekarnas ålder – talade för att de två fällda ekarna tillhörde biotopskyddsområdet.

Mark- och miljööverdomstolen fastslog föreläggandet.

Bild 24-25: Naturvårdsverket har yttrat sig i ett överklagningsärende gällande en allé i omedelbar anslutning till bebyggelse

Mark- och miljödomstolen mål nr M 3575-14.

Kommunen ansökte i samband med framtagandet av en detaljplan om dispens för uppförande av flera hus i direkt anslutning till en hamlad lindallé. Detaljplanen har fastställts och bygglov har redan beviljats för ett hus.

Beslutet överklagades. Naturvårdsverket anför i sitt yttrande till domstolen att om en byggnad uppförs väldigt nära en befintlig allé bör undantaget i 8 § förordningen

om områdesskydd sedan inte vara tillämpligt. Verket menar att undantaget var menat för befintlig bebyggelse.

Man bör inte bevilja en dispens som medför att problem byggs in genom att byggnader hamnar för nära skyddade områden.

Dom har inte meddelats ännu.

Bild 26: Naturvårdsverket har överklagat en dispens för en långsgående stenmur

Länsstyrelsen i Kalmar län, 19 februari 2015, dnr 521-4468-2014,
Växjö tingsrätt, Mark- och miljödomstolen, mål nr M 928-15,
Naturvårdsverkets ärendenummer NV-02031-15.

Naturvårdsverket har överklagat en dispens enligt 7 kap. 11 b § miljöbalken som medger att en långsgående stenmur i en åker får tas bort.

Vid prövning enligt 7 kap. 11 b § måste både punkt 1 och 2 i bestämmelsen vara uppfyllda för att dispens ska kunna medges. Naturvårdsverket har anfört att ingen av dessa kriterier är uppfyllda för den aktuella stenmuren. Dispensens medgivande om att ta bort eller vidga öppningar i andra stenmurar har vi inget att invända mot. Men den långsgående stenmuren bedömer vi är av betydelse för att upprätthålla syftet med biotopskyddet.

Vi anser att en långsgående stenmur inte utgör ett odlingshinder på samma sätt som en tvärgående stenmur kan göra. Vi bedömer att det är osäkert om biotopskyddets syften kan tillgodoses om även den långsgående stenmuren får tas bort när de tvärgående stenmurarna har tagits bort.

Vi anser också att utredning av såväl ekonomi som antal stenmurar i området är bristfällig.

Dom har inte meddelats ännu.

Bild 27: Frågor från länsstyrelser

Inför webinariet fick länsstyrelserna möjlighet att skicka in frågor som de ville få besvarade under webinariet. Nedan besvaras dessa frågor.

Bild 28: Var går gränsen för om en biotop är skyddad eller inte? Kan man resonera utifrån vilket syfte lagstiftaren hade med att avgränsa vad som ska vara skyddat eller inte?

Alla alléer som uppfyller kraven enligt definitionen i förordningen om områdesskydd omfattas av det generella biotopskyddet.

Enligt definitionen ska en allé bestå av minst fem lövträd som är planterade i en enkel eller dubbel rad för att omfattas av biotopskyddsbestämmelserna. Träden ska

till övervägande del utgöras av vuxna träd, vilket innebär att mer än hälften av träden ska vara vuxna. Med vuxna träd avser Naturvårdsverket träd som mäter minst 20 cm i diameter eller är 30 år gamla. Om en allé inte längre till övervägande del består av vuxna träd - kan den ändå omfattas av biotopskyddet om nya träd har planterats på grund av krav enligt 16:9 miljöbalken.

Även döda träd och högstubbar omfattas av det generella biotopskyddet.

Vägledning och tillämpning av bestämmelser ska utgå från de förarbeten som utgör grunden för lagstiftningen, det vill säga lagstiftarens syfte med lagen.

Kan man till exempel ta hänsyn till syftet med anläggningen när det gäller alléer?

Nej, normalt är inte syftet med en trädplantering avgörande för om en allé omfattas av biotopskyddet eller inte.

Vad är minsta krav för en åkerholme? Hur stort ska ett ”stort stenblock” vara? Ska det ha några kvalitéer?

En åkerholme är en holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

I vägledningen för biotoptypen åkerholme anges att åkerholmar utgörs av små områden av natur- eller kulturmark - men de kan också utgöras av ett solitärt träd eller ett stort stenblock.

Åkerholmar kan skiljas från biotoptypen *odlingsröse i jordbruksmark* genom att *åkerholmar* normalt är markfasta, medan *odlingsrösen* normalt utgörs av ansamlingar av flyttbara stenar.

Ett stort flyttblock som inte är markfast skulle också kunna omfattas av skyddet. Detta är dock inte prövat ännu.

Hur litet ett block kan vara för att räknas som åkerholme är en bedömningsfråga för länsstyrelsen - och är inget Naturvårdsverket kan ge exakta mått på. Men en så kallad mansbörd räknas troligen inte dit. Hur stora maskiner som bör krävas för att kunna flytta på ett block för att det inte ska utgöra en åkerholme är också svårt att svara på. Vi kan få svar på detta om det kommer en prejudicerande dom i en sådan fråga.

Stenblocket behöver inte ha några särskilda kvaliteter eftersom sådana kan utvecklas med tiden om det får vara kvar.

Bild 29: Vad är ett biotopskyddat dike? Det kan tolkas olika beroende på bakgrund, utbildning och synsätt

Enligt definitionen i förordningen om områdesskydd ska biotoptypen *småvatten och våtmark i jordbruksmark* ständigt eller under en stor del av året hålla ytvatten eller en fuktig markyta.

I vägledningen för biotoptypen anges att detta innebär att markytan normalt bör vara fuktig under mer än hälften av året. Det kan till exempel vara under oktober-april, men det behöver inte vara en sammanhängande period. Ett dike behöver alltså inte vara vattenförande under mer än hälften av året, utan det räcker att markytan är fuktig.

Om ett dike är tillfälligt uttorkat vid ett besök kan man med hjälp av förekomsten av fuktighetskrävande vegetation bedöma om markytan normalt är fuktig. Om fuktighetskrävande vegetation förekommer är markytan troligen fuktig under en stor del av året, och biotopen omfattas därmed av definitionen. Några exempel på sådana arter är kabbleka (*Caltha palustris*), andmat (*Lemna minor*), gökblomster (*Lychnis flos-cuculi*), tiggarranunkel (*Ranunculus scleratus*), veketåg (*Juncus effusus*), vass (*Phragmites australis*) och älgört (*Filipendula ulmaria*).

Diket behöver inte ha något särskilt djup.

I vägledningen säger vi också att rörlagda diken bör omfattas av skyddet om det fortfarande även finns ett öppet dike som i övrigt uppfyller definitionen.

Vägdiken som har anlagts med syftet att avvattna en väg, och som är avgörande för vägens funktion och beständighet, har vi bedömt utgör en del av väganläggningen och att de därmed inte omfattas av biotopskyddsbestämmelserna.

Diken ska enligt definitionen ligga i jordbruksmark. Det innebär att diken i mark som ligger i träda, eller som inte används till någon annan markanvändning bör omfattas av skyddet.

Bild 30: Kan trädrader på tomtmark omfattas av biotopskyddet?

Det är en bedömningsfråga av förutsättningarna i det enskilda fallet, men om definitionen är uppfylld gäller skyddet även på tomtmark.

Svar på chattfråga om problem med alléer på tomtmark:

Enligt 7 kap. 25 § miljöbalken ska vid prövning av frågor om skydd av områden enligt 7 kap. hänsyn även tas till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten som grundas på skyddsbestämmelse i kapitlet får därför inte gå längre än som krävs för att syftet med skyddet skall tillgodoses. I 26 § samma kapitel anges att dispens får endast ges om det är förenligt med förbudets eller föreskriftens syfte. Samma typ av avvägningar görs ofta i till exempel strand-skyddsärenden där de flesta dispensansökningar handlar om åtgärder på tomtmark.

Var går gränsen för om träden är ”planterade utmed en väg”?

Det är en bedömningsfråga i det enskilda fallet. Skyddet gäller även för alléer längs det som tidigare har varit en väg. Vad som definieras som en väg är förtydligt i vägledningen för biotoptypen allé. Om trädraden ligger en bit från vägen kan det i vissa fall bero på att vägen har flyttats.

Alléer behöver inte vara belägna längs en väg eller tidigare väg om de ligger i ett i övrigt öppet landskap.

Om det är svårt att bedöma om en trädrad omfattas av skydd för att den inte ligger längs en väg, och det är oklart om det är ett i övrigt öppet landskap, får länsstyrelsen under beaktande av försiktighetsprincipen ändå fatta ett beslut. Det är alltid viktigt att tydligt motivera beslutet. Om beslutet sedan överklagas kan det vara möjligt att få fram praxis i frågan.

Bild 31: Hur ska unga alléer (i städer) hanteras?

Om kommunen har gjort en god samhällsplanering bör de inte ha någon invändning mot att deras planterade alléer omfattas av det generella biotopskyddet. Det bör vara rimligt att anta att om kommunen bekostar plantering och årlig skötsel av träden bör kommunen vara intresserad av att skydda dem mot skada.

Om en ung allé uppfyller kraven i definitionen i bilaga 1 till förordningen om områdesskydd bör den hanteras som vilken allé som helst. Möjligen kan gränsen för när en åtgärd riskerar att orsaka skada på naturmiljön skilja sig från en fullvuxen allé. Är åtgärden att anses som en skada på naturmiljön krävs en dispens, och för att kunna få dispens krävs särskilda skäl.

MÖD 2013-05-23, M 10193-12 gäller ett ärende med ca 30 åriga träd som trots sin ringa ålder ändå hyste en relativt rik kryptogam flora. Mark- och miljödomstolen ansåg att trädens ringa ålder gör att alléns biologiska värden, trots vad länsstyrelsen uppgivit, framstår som begränsat, särskilt med beaktande att det finns flera äldre träd i omedelbar närhet som kan fungera som refuger för hotade djur- och växtarter. Dessutom kommer trädrader i öster och söder att lämnas. Med hänsyn härtill, och till att syftet med den samlade åtgärden är att underhålla allén, kan ifrågasättas om åtgärden kan skada naturmiljön och därmed även om den omfattas av förbudet i 7 kap. 11 § 2 st. första meningen miljöbalken. Mark- och miljööverdomstolen gick på Länsstyrelsens linje att träden har en viktig funktion som spridningskorridor och reträttplats för dessa arter sett i ett landskapsperspektiv. Allén är värdefull då det i omgivningen saknas biotoper av denna typ som inhyser denna mängd träd. Att träden i allén inte växer i en jämn takt och att vissa träd växer långsammare än vad som möjligen kan förväntas förringar inte heller värdet av allén från naturvårdssynpunkt. Dispens nekades.

Skyddet för alléer bidrar bland annat till att uppnå miljömålet *En god bebyggd miljö*. Värdet av unga alléer i städer bör ses i ett helhetsperspektiv samt långsiktigt. Alléer i städer, även unga, bidrar till renare luft, jämnare temperatur, bättre hantering av dagvatten, minskat buller och bättre folkhälsa. Även unga alléer utgör refuger i områden som domineras av betong och asfalt, och bör på sikt kunna hysa hotade arter. Om allén har betydelse för den gröna infrastrukturen eller ekosystemtjänster är det förhållanden som särskilt bör beaktas i dispensprövningen.

Det krävs inte att ett biotopskyddsområde har unika egenskaper för att vara skyddsvärt enligt miljöbalkspropositionen. Det finns ett starkt intresse för att biotoper bevaras, vilket har uttryckts av riksdagen i bland annat miljömålet *Ett rikt odlingslandskap*. Att en specifik biotop har ett ringa värde innebär inte att skadliga åtgärder i biotopen är dispensbefriade, eller att dess ringa värde automatiskt är ett skärskilt skäl.

Regeringsrätten, RÅ 1997, ref. 59 angav att om den aktuella biotopen inte rymmer några utrotningshotade arter och dessutom förekommer i stor omfattning inom den berörda regionen, bör detta i vissa fall kunna få konsekvensen att det naturvårdsintresse som ska beaktas vid intresseavvägning tillmäts mindre vikt än annars.

Mark- och miljööverdomstolen uttalar sig i 2005:73, 2005-10-03, att det faktum att alla alléer omfattas av ett generellt biotopskydd inte innebär att varje specifik allé har utpekats som värdefull, utan att det är biotoptypen som sådan som är det skyddsvärda.

Det är viktigt att tänka på att björkar har fler rödlistade arter (273 st.) som nyttjar dem (avsett ålder eller annan egenskap) än alm, ask, lind, lönn med flera som man ofta anser är mer värdefulla än björkar. Endast lövträden ek, bok och asp har fler rödlistade arter knutna till sig.

Svar på chattfråga om att prövning enligt handboken är ohållbart i städer:

Det finns inget undantag i miljöbalken eller förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. om att det generella biotopskyddet inte gäller i städer eller på detaljplanelagd mark. Det finns inte heller någon praxis som anger annat.

I propositionen till miljöbalken framgår det att det inte krävs att ett biotopskyddsområde har unika egenskaper för att vara skyddsvärt.

Ett vanligt träd med ”normala” naturvärden kan i vissa fall vara mer värdefullt om det står i en stad istället för i jordbrukslandskapet på grund av de ekosystemtjänster som det bidrar med.

Svar på chattfråga om hur man ska hantera mängden ärenden gällande skyddsbeskrivning och avverkning av riskträd i stadsmiljön, där det är höga krav på att det inte ska finnas riskträd:

Alla träd kan utgöra en risk för skada, och alléer i städer bör hanteras på samma sätt som i jordbrukslandskapet.

Skyddsbeskrivning som inte medför en skada på naturmiljön behöver inte dispensprövas.

Det är verksamhetsutövaren, fastighetsägaren eller väghållaren som ska visa för tillsynsmyndigheten att träden utgör en signifikant risk för skada på person eller egendom. För att det ska finnas skäl att ta ned träd utifrån ett riskperspektiv krävs det att risken för skada är proportionerlig till vad samhället i övrigt är beredd att

betala för att minska andra risker som finns i vardagen. Det krävs även att det inte finns några andra alternativ för att minska risken till en acceptabel nivå, samt att åtgärden inte strider mot biotopskyddets syfte.

Är det möjligt att ta fram någon föreskrift för undantag eller liknande?

Nej, det är inte möjligt.

Bild 32: När krävs det en dispens? Med andra ord: vad är skada på naturmiljön?

Det krävs dispens om en åtgärd riskerar att skada naturmiljön, det vill säga de biologiska och andra förutsättningar som är nödvändiga för att bibehålla en biotops funktion för växt- och djurarter.

Det räcker att det finns en risk för skada. Försiktighetsprincipen är inbyggd i bestämmelsen på motsvarande sätt som gäller för 12 kap. 6 § miljöbalken om samråd.

Det är verksamhetsutövaren som ska bedöma om en planerad åtgärd kan innebära risk för skada på naturmiljön. Om verksamhetsutövaren genomför åtgärden och det senare visar sig att naturmiljön har kommit till skada är ansvaret dennes. Länsstyrelsen bör kunna vara behjälplig med informationen om åtgärden kan riskera att skada, eller hänvisa sökanden till var de kan hitta mera information.

Det går inte att säga exakt var gränsen går för om en åtgärd kan innebära en ”risk för skada”.

Exempel på åtgärder som kan skada naturmiljön i en biotop finns i Naturvårdsverkets beskrivningar och vägledningar för de olika biototyperna, till exempel Allé.

Ingreppets omfattning är inte avgörande, men kan ge en indikation. Det är den skada som åtgärden kan orsaka på naturmiljön och livsbetingelserna för arterna i biotopen som är av betydelse och bör bedömas.

Vägledning om hur man kan göra en bedömning av skadans tyngd återfinns i kapitel 9.3, sidan 94 i handboken Biotopskyddsområden.

Hur mycket kan man påverka rotmiljön utan att det är skadligt?

I Naturvårdsverkets vägledning framgår: *Rotmiljön* kan ofta uppskattas som den dubbla krondiametern i lerjordar och den tredubbla i sandjordar. En annan metod för att uppskatta utbredningen av alléträdens rötter är att multiplicera trädets stamdiameter med 15.

I rapporten *Standard för skyddande av träd vid byggnation* (Johan Östberg & Örjan Stål, SLU, rapport 2015:15) anges att: Vid upprättandet av trädskyddsområdet ska trädens rotutbredning fastställas. Detta ska göras genom provgrävning. Om prov-

grävningar inte är möjliga kan en person med grön kompetens och/eller projektledning med ansvar för trädens skydd istället välja att använda följande generella rekommendationer:

- Träd med upp till 20 cm i stamdiameter mätt på 1,3 meters höjd bör ha ett skyddsavstånd på minst 5 meters radie mätt från stammens mitt.
- Träd med 20-65 cm i stamdiameter mätt på 1,3 meters höjd bör ha ett skyddsavstånd på minst 10 meters radie mätt från stammens mitt.
- Träd med över 65 cm i stamdiameter mätt på 1,3 meters höjd bör ha ett skyddsavstånd på minst 15 meters radie mätt från stammens mitt.

Ökad kunskap har medfört insikt om att skydd för rotmiljön är mycket viktigt för att minimera skada på träden. Rotmiljön är inte bara viktig för att den påverkar trädets stabilitet och vitalitet, rotmiljön är även ett eget habitat för många svampar och insekter.

Bild 33: Hur ska man tillämpa biotopskyddsbestämmelserna på högstubbar?

Högstubbar omfattas av biotopskyddet, oavsett om de är naturligt förekommande eller skapade av motorsåg.

Länsstyrelsen kan förelägga om att högstubbar ska lämnas i en allé. Behövs det dispens när högstubbarna behöver tas ner? Hur länge ska de stå?

I ett föreläggande/villkor om att till exempel lämna högstubbar bör det framgå vilka träd och hur många som ska lämnas som en högstubbe. Det bör även framgå hur hög den ska vara. Företrädesvis bör en högstubbe vara så hög att den är att anse som en del av naturmiljön.

En högstubbe omfattas generellt sett av biotopskyddet och det krävs därmed en dispens för att fälla den. Särskilda skäl för dispens krävs.

Högstubbar bör stå kvar till dess att dispens har beviljats för att ta ned dem.

Bild 34: Hur ska man hantera alléer i detaljplaner som är äldre än 1 jan. 1994, och där bestämmelserna anger allé, plantering, natur, grönområde etc.? När krävs det en dispens?

Det finns vägledning om detta i kapitel 6.6.3 i handboken Biotopskyddsområden.

I 8 a § förordningen om områdesskydd finns ett undantag som lyder: Även om ett mark- eller vattenområde är ett biotopskyddsområde får de verksamheter bedrivas och åtgärder vidtas som behövs för att genomföra en detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen (2010:900), om planen eller bestämmelserna antogs eller fastställdes innan biotopskyddsområdet beslutades.

Undantaget i 8 a § gäller således för detaljplaner som hade antagits innan skyddet för en biotop trädde i kraft, och för sådana verksamheter och åtgärder som är nöd-

vändiga för att planen ska kunna genomföras. Verksamheter som ingår i det planlagda området ska kunna bedrivas på ett normalt sätt. Om det inte hindrar genomförandet av planen bör dock hänsyn tas till värdefulla naturmiljöer i så stor utsträckning som möjligt.

Även alléer som står inom en detaljplan som är antagen före 1 januari 1994 omfattas av det generella biotopskyddet. Däremot kan det alltså vara så att vissa träd i nyss nämnda alléer omfattas av ett undantag om att biotopskyddet inte får hindra genomförande av detaljplanen. Alla andra typer av åtgärder som verksamhetsutövaren vill göra som kan skada allén kräver dispens. Det är alltså inte alléträden i sig som är undantagna ifrån biotopskyddet, utan åtgärden att genomföra detaljplanen.

Bild 35: När är undantaget i omedelbar anslutning till bebyggelse tillämpligt för alléer? Bara om träden hotar byggnaderna? Eller omfattas även andra syften, till exempel om sökanden vill bygga en ny byggnad där träden står?

Det finns vägledning om hur undantaget i 8 § förordningen om områdesskydd bör tolkas i kapitel 6.6.2, sidan 46-50 i handboken Biotopskyddsområden. Vägledningen om hur bestämmelsen bör tillämpas bygger på en prejudicerande dom från Mark- och miljööverdomstolen (MÖD 2012:12).

Ordet omedelbar understryker att det handlar om ett *mycket kort* avstånd.

Utgångspunkten är om det finns *risk för skada* på byggnader, eller om träden *förhindrar användningen* av byggnader som fanns innan 1 januari 1994. Det bör kunna antas att om det saknas en risk för skada från till exempel ett normalt friskt träd bör de kunna stå mycket nära byggnaden utan att omfattas av undantaget.

Det är således inte lämpligt att utgå från trädets höjd som avstånd för om trädet står i omedelbar anslutning till befintlig bebyggelse.

En tillbyggnad som behövs för användningen av en byggnad som uppfördes innan skyddet infördes bör kunna ske även om det skadar naturmiljön i den delen av en allé som kan anses vara i omedelbar anslutning till befintlig bebyggelse. Detta gäller om det inte finns någon annan lämplig placering med beaktande av hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken.

Stöd för ovanstående tolkning finns i en prejudicerande dom från 2012, MÖD 2012:12. Mark- och miljööverdomstolen resonerar i domskälen att ”Avståndet är vidare sådant att det får antas att det inte föreligger någon risk för att träden ska orsaka skada på bostadshusen, samt att biotopskyddet inte skulle få orimliga konsekvenser för närliggande bebyggelse. Sammanfattningsvis finner därför Mark- och miljööverdomstolen att allén inte ligger i omedelbar anslutning till bebyggelsen.”

Svar på chattfråga om hur långt avståndet ska vara för att ett träd ska stå i omedelbar anslutning:

Avståndet bör vara så pass kort att trädet riskerar att orsaka *skada* på den närliggande byggnaden, *hindra användningen* av den, eller skulle få *orimliga konsekvenser* för användningen av byggnaden.

Det är inte möjligt att ange ett specifikt avstånd som avgör om en skyddad biotop är belägen i omedelbar anslutning eller inte till bebyggelse, eftersom det som är avgörande är om biotopen hindrar användningen eller riskerar att orsaka skada. Samma avstånd kan då inte gälla för olika biotoper som till exempel en stenmur och ett träd.

Det är således inte möjligt att generellt säga att träd som står inom en trädgång från en byggnad omfattas per automatik av undantaget.

Med ledning av den prejudicerande domen (MÖD 2012:12) som nämns ovan är det Naturvårdsverkets tolkning att undantaget inte är tillämpligt på biotoper (till exempel alléer, stenmurar, odlingsrösen) som är belägna mycket nära en byggnad, men som varken riskerar att skada byggnaden, hindrar användningen av den, eller får orimliga konsekvenser för byggnadens funktion. Eftersom det kan vara svårt att bedöma när undantaget är tillämpligt är det viktigt att tillämpa försiktighetsprincipen i 2 kap. miljöbalken. Det är viktigt att försöka få fram ytterligare praxis genom att överklaga beslut när det är befogat.

Svar på chattfråga om att 8 § inte innehåller något krav på skada för att undantaget ska gälla:

Genom den prejudicerande domen (MÖD 2012:12) finns stöd för hur undantaget i 8 § bör tillämpas.

I domen sägs att en allé inte ligger i omedelbar anslutning till bebyggelse eftersom avståndet är sådant att det får antas att det inte föreligger någon risk för att träden ska *orsaka skada* på bostadshusen, samt att biotopskyddet inte skulle få *orimliga konsekvenser* för närliggande bebyggelse.

Det spelar således ingen roll om ett träd står så nära som två meter från ett hus om trädet inte orsakar skada på huset, och inte hindrar husets funktion. I sådana fall är undantaget inte tillämpligt.

Svar på chattfråga om inte avståndet som gäller för undantaget är oberoende av syftet med åtgärden:

Nej, det är inte oberoende av syftet med åtgärden. Även om en skyddad biotop bedöms vara belägen i omedelbar anslutning till bebyggelse innebär det inte att en åtgärd som inte gäller den aktuella byggnaden kan utföras. Undantaget gäller bara åtgärder som berör den byggnad som är belägen i omedelbar anslutning till biotopen, inte andra åtgärder som påverkar biotopen.

Svar på chattfråga om undantaget i 8 § gäller om man behöver dränera om huset och det står träd i närheten:

Om byggnaden uppfördes innan den 1 januari 1994 bör det generella biotopskyddet inte hindra användningen av byggnaden. Om en dränering krävs för att fortsätta använda byggnaden bör biotopskyddet inte utgöra ett hinder och undantaget bör vara tillämpligt.

Om byggnaden är uppförd efter biotopskyddets införande bör hänsyn ha tagits till skyddade biotoper vid uppförandet. Om det trots detta är omöjligt att genomföra en dränering utan att skada skyddade träd, och ingen alternativ lösning finns, bör en dispensprövning ske.

Bild 36: Vilka uppgifter krävs för att ett biotopskyddsärende ska kunna handläggas (gällande alléer)?

Detta beskrivs bland annat i kapitel 9.3 i handboken Biotopskyddsområden.

En ansökan måste innehålla den information som myndigheten behöver för att kunna handlägga ärendet. Om inte nödvändiga uppgifter finns med bör myndigheten begära in kompletteringar. Begäran kan förenas med en tidsfrist, samt en upplysning om att ärendet kan komma att avskrivas om begärda kompletteringar inte inkommer inom föreskriven tid.

Vad som ska ingå i en ansökan framgår i 23 § förordningen om områdesskydd.

En ansökan om dispens från det generella biotopskyddet för åtgärder i en allé bör innehålla:

- En karta över alléns sträckning.
- Antal träd som ingår i allén
- Vilka arter träden utgörs av
- Storlek på träden
- Antal träd som kommer att påverkas av åtgärden
- En karta med numrering av exakt vilka träd som kommer att påverkas av åtgärden.
- Skälet för att utföra åtgärden

Särskilda skäl kan ibland åberopas för allén i sin helhet, till exempel om verksamhetsutövaren ansöker om att ta ned en allé för att bredda vägen.

Om skälet är att sökande anser att träden utgör en risk bör det finnas med någon typ av säkerhetsbedömning. Bedömningen bör göras för varje enskilt träd, och bör vara motiverad och utgå ifrån en risk för signifikant skada på person eller egendom. Det bör även finnas ett resonemang om det är hela trädet som utgör en risk eller bara enstaka grenar. Trafikverket och kommuner har oftast genomfört någon typ av inventering som bör finnas med i ansökan. Om trädet kan beskäras istället för att fällas saknas skäl för att fälla trädet utifrån ett säkerhetsperspektiv (jämför Miljödombstolens dom ifrån 2010-05-06, mål nr M 3157-09).

Det är sökanden som har bevisbördan gällande om träden utgör en säkerhetsrisk eller inte, vilket följer av 2 kap. 1 § miljöbalken. Det är i sådana fall lämpligt att någon trädkundig person bistår sökanden med att ta fram det underlag som behöver ingå i ansökan. Tillsynsmyndigheten bör ha den kunskap som krävs för att göra en bedömning av om slutsatserna som dragits är korrekta.

Ska särskilda skäl för dispens bedömas per träd eller för allén som helhet?

Det är en bedömningsfråga i det enskilda fallet. Om skälet är att träden utgör en risk för skada bör detta bedömas för varje enskilt träd. Vid andra åtgärder såsom till exempel vägombyggnad gäller samma skäl för alla träden. Det skälet kan dock behöva avvägas mot enskilda träd för att bedöma om skälet väger tyngre än de skyddade naturvärdena.

Vad kan vara ett särskilt skäl för att få en dispens från det generella biotopskyddet?

Det finns vägledning om detta i kap. 9.4, sidan 97-106 i handboken Biotopskyddsområden.

Vid en dispensprövning bör en bedömning göras av dels biotopens naturvärden och betydelse för den biologiska mångfalden, liksom dess ekologiska funktion i landskapet och andra betydelsefulla egenskaper, dels omfattningen av den skada åtgärden ger upphov till, och dels tyngden hos sökandens motiv för att få utföra åtgärden.

Både skada och skäl behöver således analyseras. Risken för kumulativa effekter bör beaktas.

- Att uppnå ökad trafiksäkerhet har i praxis ansetts utgöra ett särskilt skäl för dispens från biotopskyddsbestämmelserna (MÖD 2005:73).
- I vissa fall anses inte trafiksäkerhet vara ett särskilt skäl, till exempel om det finns andra alternativa lösningar (till exempel Miljödomstolens dom från 2010-05-06, mål nr M 3157-09).
- Att få en mer enhetlig plantering på en kyrkogård har inte ansetts vara ett särskilt skäl i MÖD 2013-05-23 M 10193-12. Mark- och miljödomstolen lämnade dispens för att avverka träd i syfte att restaurera en allé på en kyrkogård. Trädens ringa ålder gjorde enligt domstolen att alléns biologiska värden framstod som begränsade, särskilt med beaktande av att det fanns flera äldre träd i omedelbar närhet som kunde fungera som refuger för hotade djur- och växtarter. Mark- och miljööverdomstolen upphävde dispensen för de träd som inte utgör riskträd i meningen att de riskerar orsaka person- och egendomsskada. För övriga träd ansåg inte domstolen att det fanns sådana särskilda skäl för avverkning som krävs för dispens från biotopskyddet.

- Mark- och miljödomstolen ansåg i mål M 4888-11 att kulturmiljöskäl för en helavverkning inte var tillämpliga då allén redan var heterogen med träd i olika åldrar och av olika trädslag.
- Restaurering kan i vissa fall vara ett särskilt skäl. I enstaka fall kan det vara bra för alléns fortlevnad att byta ut vissa träd som inte utgör en trafikfara, men som till exempel har dålig vitalitet.

Bild 37: Kan Länsstyrelsen ange att restaurering är ett särskilt skäl för dispens när sökanden har angett trafikfara i ansökan?

Det är normalt inte lämpligt att länsstyrelsen väljer ett annat särskilt skäl än det som sökanden har uppgett. Om det särskilda skälet behöver ändras bör det göras i samråd med sökanden.

Svar på chattfråga om en ansökan måste avslås om ett ogiltigt särskilt skäl har angetts:

Länsstyrelsen måste inte avslå en dispensansökan där sökanden i ansökan har angett ett särskilt skäl som inte är tillräckligt som grund för dispens, men länsstyrelsen bedömer att det finns ett annat särskilt skäl som inte har angetts av sökanden. Länsstyrelsen bör dock inte ange ett annat särskilt skäl i beslutet än det som sökanden har uppgett utan att först kommunicera med sökanden.

Bild 38: Vem ska ytterst bedöma trafikfara/säkerhetsrisk?

Det är verksamhetsutövaren, fastighetsägaren eller väghållaren som ska visa för tillsynsmyndigheten att träden utgör en risk för skada på person eller egendom. Länsstyrelsen gör sedan en bedömning av presenterade skäl och omständigheter.

Hur ska man göra med träd som anses vara farliga?

Det bör i sammanhanget noteras att skrivelsen i handboken Biotopskyddsområden om att ”enstaka träd eller grenar som utgör en *uppenbar och påtaglig akut risk* för skada på människor, djur eller egendom, på egen risk får tas bort utan en dispens, om risken för skada är så överhängande att en dispensprövning inte kan inväntas” endast kan tillämpas i sällsynta fall. Dels för att risken mycket sällan är så uppenbar och påtagligt akut, och dels för att verksamhetsutövaren många gånger inte själv omedelbart kan ta ned trädet när risken är upptäckt. Om det finns tid för att kontakta en arborist eller dylikt bör det även finnas tid att kontakta tillsynsmyndigheten.

Om det inkommer ett telefonsamtal gällande ett träd som enligt uppgift utgör en uppenbar och påtaglig akut risk för skada kan tillsynsmyndigheten välja att skriva en tjänsteanteckning, och därefter förelägga verksamhetsutövaren att i efterhand inkomma med en dispensansökan där de måste visa att trädet uppfyllde kraven. För att på ett korrekt sätt kunna bedöma trädets vitalitet, skador och eventuella risker bör besiktningen/inventeringen av trädet göras av en person med relevant utbildning och erfarenhet. Tillsynsmyndigheten kan även välja att förbjuda fällningen till dess att en prövning har gjorts.

Träden bör om möjligt fotograferas innan fällning. Med fördel även efteråt på eventuella rötskador.

Sökanden bör informeras om att avverkning sker på egen risk. Om Länsstyrelsen gör bedömningen i efterhand att trädet inte utgjorde ett riskträd, eller att det fanns andra lösningar, är verksamhetsutövaren ansvarig för skadorna som har uppstått i naturmiljön.

Vem är skadeståndsansvarig?

I kapitel 9.10 i handboken Biotopskyddsområden finns vägledning om detta.

Det är som huvudregel den underhållsansvarige, det vill säga fastighetsägaren eller väghållaren, som bär ansvaret och riskerar att bli skadeståndsskyldig om fallande grenar/träd har skadat person eller egendom. Länsstyrelsen *kan* dock bli skadeståndsskyldig gentemot den underhållsansvarige om myndigheten inte har fattat ett beslut om dispens inom skälig tid eller har nekat en dispens. I 3 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207) regleras frågan om fel eller försummelse vid myndighetsutövning.

Det finns ett avgörande (NJA 2010 s. 577) där Högsta domstolen skriver: ”Enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen ska staten ersätta bland annat ren förmögenhetsskada som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten svarar. För ett sådant ansvar anses det inte räcka att en domstol har gjort en felaktig bedömning av en rätts- eller bevisfråga eller kan kritiseras för sitt ställningstagande i en fråga där det funnits utrymme för en skönsmässig bedömning. Endast rena förbiseenden av en bestämmelse eller uppenbart oriktiga bedömningar anses utgöra fel eller försummelse i den mening som avses i 3 kap. 2 § skadeståndslagen.”

Det krävs alltså en uppenbart oriktig bedömning för att länsstyrelsen ska bli ersättningskyldig. Om länsstyrelsen har bedömt - utifrån den kunskap som fanns vid det aktuella tillfället - att träden inte utgjorde någon risk är det inte troligt att länsstyrelsen skulle kunna krävas på ersättning om den motiverat sitt ställningstagande ordentligt. Tidsaspekten spelar också in – det blir svårare att argumentera för att myndigheten är ansvarig om det har gått lång tid från ett beslut om nekad dispens till själva olyckstillfället.

Om det inte har fattats något beslut alls på grund av en segdragen beslutsprocess skulle länsstyrelsen kunna bli ersättningskyldig. Samtidigt kan påpekas att den underhållsansvarige har ett eget ansvar. Om det föreligger en akut risk för skada får ju åtgärder vidtas utan att invänta en dispensprövning.

Det finns ett ärende ifrån 1990 gällande skador på en bil på grund av grenar ifrån ett naturminne: ”Naturvårdsverket har utan närmare motivering tillstyrkt att staten åtar sig att utge skadeståndet. ... För statens möjlighet att utge skadestånd krävs att skadan uppkommit genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning för vil-

ken staten svarar för (3 kap 2 § skadeståndslagen). ... Det har varit känt för tillsynsmyndigheten att trädet varit rötskadat. Detta har åtgärdats med hjälp av ett järnband runt stammen. Denna åtgärd har emellertid lett till att rötskadan förvärrats. Länsstyrelsen har trots inspektionen under våren/sommaren 1989 underlåtit att vidta sådana åtgärder som skulle ha krävts för att trädet inte skulle komma att skada egendom som kunde träffas av nedfallande grenar. ”

Sammanfattningsvis kan sägas att länsstyrelsen i vissa fall skulle kunna bli skadeståndskyldig, men risken är liten, och bör inte påverka länsstyrelsens bedömning av om det föreligger en säkerhetsrisk eller inte.

Svar på chattfråga om lång handläggningstid kan utgöra skäl för skadestånd om en skada inträffar:

Vad som kan anses vara ”skälig tid” för att fatta ett beslut om en dispensansökan finns det i dagsläget ingen praxis för. Vid bedömning av vad som är inom skälig tid bör den normala handläggningstiden vara en faktor. En annan faktor är om sökanden har ingett tillräckligt med underlagsmaterial för att prövningsmyndigheten ska kunna fatta ett väl avvägt beslut, eller om nödvändig förfrågan om kompletterande material har medfört längre handläggningstid. Samtidigt kan påpekas att den underhållsansvarige har ett eget ansvar. Om det föreligger en akut risk för skada får åtgärder vidtas utan att invänta en dispensprövning. Avverkning sker dock på egen risk. Om Länsstyrelsen i efterhand gör bedömningen att trädet inte utgjorde ett riskträd, eller att det fanns andra lösningar, är verksamhetsutövaren ansvarig för skador som kan ha uppstått i naturmiljön.

Bild 39: Hur hårda ska länsstyrelserna vara på återplantering i den befintliga allén?

För att en dispens ska vara förenlig med biotopskyddets syfte bör återplantering i första hand ske på samma plats i samma allé. Om detta på grund av tekniska skäl är omöjligt eller orimligt bör i första hand en annan placering i samma allé väljas (till exempel i en lucka eller i början/slutet av allén). I tredje hand bör en lucka i en annan närliggande allé återplanteras.

Vad bör sökanden beskriva när det gäller återplanteringen?

Sökanden bör lämna uppgifter om följande:

- Antal träd som ska planteras
- Trädart
- Storlek på träden
- Plats för planteringen
- Tidpunkt för planteringen
- Bevattning
- Åtgärder för att öka trädens överlevnad

Vad bör ingå som villkor i beslutet gällande återplantering?

Ett återplanteringsvillkor bör vara formulerat så att det tydligt framgår:

- Hur många träd som ska återplanteras.
- Vilken art som ska planteras. Generellt sätt är det mest gynnsamt för den biologiska mångfalden att återplantera med samma trädslag. Men det kan även vara gynnsamt att inte ha enarts-alléer som är sårbara för sjukdomar.
- Hur stora träden ska vara.
  - Extra light standard 10-12 cm
  - Light standard 12-14 cm
  - Standard 14-16 cm
  - Heavy standard 16-18 cm
  - Extra heavy standard 18-20 cm
- När träden senast ska vara återplanterade.
- Var träden ska planteras.
- Bevattningskrav. En tumregel kan vara att varje centimeter av stammens diameter behöver 4-6 liter vatten (till exempel 40-60 liter för en stam med tio centimeter i diameter). Denna mängd behövs två till tre gånger i veckan under torrperioder, och en gång i veckan under normala förhållanden. Bevattning kan med fördel ske med bevattningssäckar.
- Om det ska finnas påkörningsskydd eller skydd mot snöplogen.

Svar på chattfråga om hur man kan formulera ett bevattningskrav:

Bevattningskravet bör formuleras som ett villkor i beslutet om dispens, till exempel enligt följande:

- Vid plantering ska bevattningsmängden uppgå till minst X liter per träd minst en gång i veckan under perioden april-augusti. Bevattningen ska utföras så att vattnet långsamt fördelas jämt ned i växtbädden. Bevattningssäckar kan med fördel användas. Krav på bevattning gäller till och med den 31 augusti 2017.

Bra riktlinjer för bevattning och annan skötsel av nyplanterade träd finns i Trafikverkets rapport *Kontroll och skötsel av alléplanteringar* (TV 16798, 2010:050).

Rapporten finns i Trafikverkets webbutik: <http://online4.ineko.se/trafikverket/Product/Detail/44037>.

Trafikverket ställer följande bevattningskrav på sina entreprenörer:

- Vattning ska ske ovanifrån och vattnet ska genomfukta såväl rotsystem/jordklump/torvklump som omgivande och underliggande jord. Prover ur jordklumpar/torvklumpar samt omgivande jord ska alltid kännas fuktigt, det vill säga ej torrt.

Svar på chattfråga om hur man kan följa upp ett bevattningskrav:

Tillsyn av om ett bevattningskrav följs kan till exempel ske genom kontroll av att

det finns bevattningssäcken och om marken är fuktig. Man kan också be verksamhetsutövaren om deras schema för bevattning och utöva tillsyn när de faktiskt vattnar träden.

Svar på chattfråga om varför det är viktigt att ha överlevnadskrav:

Att plantera träd är en stor ekonomisk investering. Att sköta träden så att de får en bra etablering och får största möjliga potential att överleva är en ännu större ekonomisk investering. Om en verksamhetsutövare inte föreläggs att vidta åtgärder som ökar sannolikheten för en god etablering kan det vara svårt att kräva att de planterar nya träd om träden dör. För att åtgärden ska vara förenlig med biotopskyddets syfte är det av högsta vikt att de återplanterade träden etablerar sig.

Bild 40: Hur ska biotopskyddet hanteras i järnvägs- och vägplaner? Undantaget i 7 kap. 11 a § miljöbalken

Vägledning om detta finns i kapitel 6.6.1 och 9.11.4 i handboken Biotopskyddsområden.

Sedan 1 januari 2013 finns ett undantag i 7 kap. 11 a § miljöbalken som säger: Inom ett biotopskyddsområde enligt 11 § första stycket 1 gäller förbuden i 11 § andra stycket inte byggande av allmän väg eller järnväg enligt en fastställd vägplan enligt väglagen (1971:948) eller en fastställd järnvägsplan enligt lagen (1995:1649) om byggande av järnväg.

Undantaget gäller för de generellt skyddade biotoperna.

Bestämmelsen innebär att en planerad vägs eller järnvägs påverkan på ett biotopskyddsområde inte ska tas upp i en dispensprövning, utan ska istället hanteras under det samråd som krävs under planeringsprocessen. Trafikverket ska ta upp frågan om biotopskydd med länsstyrelsen, som ska bedöma om åtgärderna vid byggande av den planerade vägen eller järnvägen kan genomföras trots det generella biotopskyddet. Om länsstyrelsen tillstyrker planen innebär det att länsstyrelsen kan medge att det sker. Rättsverkan av beslutet att fastställa en väg- eller järnvägsplan ska vara att ingen dispens från biotopskyddsbestämmelserna behövs för åtgärder i enlighet med den fastställda planen. Om länsstyrelsen inte tillstyrker planen ska Trafikverket överlämna frågan om fastställelse av planen till regeringen.

Planeringen av nya vägar och järnvägar ska vara inriktad på att ta tillvara och väga olika intressen mot varandra. Byggande av en väg eller järnväg bör därför så långt som möjligt planeras så att syftet med biotopskyddsbestämmelserna inte motverkas.

Avsikten är således att frågan om en eventuell skada på ett biotopskyddsområde ska tas upp tidigt i processen, och att såväl tidiga som senare skeden av samrådet ska omfatta miljöpåverkan, bland annat på biotopskyddsområden. Detta är nödvändigt eftersom de verksamheter och åtgärder som listas i en fastställd vägplan eller järnvägsplan undantas från miljöbalkens förbud och skyldigheter i dessa avseenden.

Detta innebära att det inte behövs någon dispenshandläggning vare sig under eller efter planprocessen.

Svar på chattfråga om hur länsstyrelserna ska hantera kompensation vid väg- och järnvägsplaner:

Planering av vägar och järnvägar kan innebära att många skyddade biotoper påverkas. Det är viktigt att frågan om kompensation för skadan eller förlusten av biotoper tas upp vid samrådet under planeringsprocessen. Om Trafikverket inte presenterar förslag på kompensationsåtgärder vid samrådet bör krav på detta ställas.

Om det inte finns tillgång på mark för kompensationsåtgärder i det område som berörs kan ett alternativ vara restaurering av befintliga biotoper, eller att kompensation sker i ett annat område med brist på biotoper.

Bild 41: Vem sammanställer beslut och GIS-skikt över kommunalt beslutade biotopkyddsområden? Det är viktigt att informationen finns samlad och tillgänglig så att vi inte missar att ett område är skyddat

Frågan gäller biotopkyddsområden som beslutas i det enskilda fallet.

Det framgår i kapitel 7.12 i handboken Biotopkyddsområden och i *NFS 2015:1; Naturvårdsverkets föreskrifter om registrering av beslut enligt 7 kap. miljöbalken* att Länsstyrelsen ska registrera kommunalt beslutade biotopkyddsområden i Naturvårdsregistret i VIC Natur.

Länsstyrelsen kan efter inloggning se beslutade områden via Naturvårdsregistret i VIC Natur.

Samtliga beslut som har registrerats redovisas också i Skyddad Natur, som är publikt tillgänglig. Där går det att visa länsvisa sammanställningar av skyddstyper (via ett sökgränssnitt) och GIS-skikt. Det går att ladda hem all den information man behöver.

Bild 42: Skyddad natur

Skyddad Natur finns här: <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se>. Verktyget kan nås från Naturvårdsverkets webbplats naturvardsverket.se.

Bild 43: Frågor från chatten

Svar på de frågor som ställdes i chatten, och som inte besvarades under webinariet, finns vid den bild frågan hör till.

Bild 44: Avslutning

Tack för att ni deltog!